

АДАПТИВНИ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО НА СЛЕПИ СТУДЕНТИ ПО ПО „ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ПИАНО“

Жанета Д. Кацарова

ADAPTIVE TECHNOLOGIES FOR TRAINING OF BLIND STUDENTS IN „OBLIGATORY PIANO“

Zhaneta D. Katsarova

ABSTRACT: The technology of teaching and learning of musical pieces through audio recordings of music sheets and braille notation is effective. The recordings contain all the information from the score.

KEYWORDS: technology of teaching and learning music, audio recordings, Braille notation.

Изследването е финансирано по проект № РД-08-81/03.02.2017 г. от параграф на фонд „Научни изследвания“ на ШУ „Епископ Константин Преславски“.

Наличието на образование се явява един от важните фактори за социалната адаптация на хората с увреждания. В последните години се отбелязва повишаване на активността на тази категория хора за получаване на висше професионално образование. Това е справедливо и за зрително увредените. Правото на образование принадлежи на всички, включително и на тази група със специфични образователни потребности. Обезпечаването на равни права и възможности към хората със СОП изисква създаване на такава технология за обучение, която обезпечава тяхното по пълно обучение и последваща реализация. Спецификата на обучение на слепите е наложена от ограничението на достъпа до информация. Най-голям процент – 80% от информация за окръжаващия свят зрящият получава чрез зрителния анализатор. “Човешките очи – това е възприемащият, отразяващият и анализиращ орган, функционалната дейност на който заедно с другите възприятия става основа за развитие на познанието“ [2]. За обучението на слепите студенти са необходими специфични дидактически материали, съобразени с техните компенсаторни възможности.

Темата за адаптиране на обучението по пиано за слепи студенти, съобразно техните специфични възможности и достигане на необходимите професионални компетентности, е недостатъчно изследвана от българските музикални педагози (визирам „слепи“, защото при тези с остатъчно зрение се използва друга технология). То представлява проблем за преподавателя във връзка с недостатъчните теоретични и практически материали. В някои държави като САЩ, Русия има традиции в техните специални училища за незрящи и слабо виждащи, в които работят компетентни специалисти музиканти. Руската държавна специализирана академия за изкуства е единствено в света учебно заведение, даващо възможност на хората с увреждания да получат пълноценно висше образование в сферата на изкуството.

Първоначалното нотно огромяване е най-добре да започне от ранна детска възраст, както и при зрящите деца.

Използването на нотни записи – плоскочестни или релефни служи, за да може да се овеществят, материализират абстрактните понятия. Те помагат да се разберат елементите на музиката, така както се използват нагледните средства при останалите предмети: български език, география, история, математика. Нотното писмо при хартиения носител (плоскочестен), определя, освен височината и трайността на тона, също така предоставя и пространствена информация: указва посоката на движение – нагоре, надолу, също дава визуална представа за скоковете в пространството на клавиатурата и най-ценното за пианиста е това, че лява и дясна

ръка се пишат едно под друго, което дава възможност за съпоставянето им и ги организира по време на изпълнение на всяка нота от партитурата.

В брайловия нотопис няма елементи, които да подпомагат пространствената ориентация. Изписването на двете ръце едно след друго, а не едновременно налага събирането им и организацията по време да става в представата на изпълнителя. Това е съществен недостатък, който прави литературата за пиано трудно постижима. Големият обем на брайловите партитури за пиано създават трудности също и при връщането към някой фрагмент за уточнение – процес дълъг и трудоемък. Ако, студентът отдели ръката от партитурата, за да върне мястото, до където е стигнал, докато чете. За ориентир му служи затоплянето на хартията. В публикацията: „Специфика на преподаване на „специално пиано“ на незрящи, обучаващи се във ВУЗ“ авторите Антонова и Калицкий анализират брайловия нотопис: „Релефно-точковият шрифт позволява да се чете музикалният текст изключително постепенно, разчленен на достатъчно кратки по време хоризонтални отрязъци. Многогласната фактура предполага в брайлово изложение разделение на тъканта на произведението по вертикал, т.е. практически всеки неин елемент е написан отделно. По такъв начин дадените фрагментарно-мозаечни структури могат да се съединят в единен фактурен образ само във въображението на незрящия пианист, изучаващ текста. Отбелязваме, че тази работа изисква изключително фокусиране на вниманието и практически не позволява на изпълнителя да се концентрира върху художествено-изразната страна на музикалният текст, което се явява едно от основните препятствия в усвояването на материала като семиотическа структура“ [1]. Според същите автори свиренето по слух е непрофесионално, затова брайловия нотопис, въпреки недостатъците си, е единствено решение. В нашата практика също работата с брайловото нотно писмо е съществен елемент от обучението. Тя е необходима и трябва да се овладее. Брайл успешно може да се използва за едногласни записи, също така е необходим за да се материализират абстрактните понятия, които един професионален музикант трябва да владее. Освен брайловото нотно писмо в нашата практика ние използваме със студентите и друга технология: подробни, индивидуални нотни-аудио записи, което не е свирено по слух, а е записване, диктуване на нотния текст.

В какво се състои същността на технологията на преподаване и усвояване на произведенията чрез нотни аудио записи:

1. Записите трябва да притежават цялата информация, която се намира на хартиения носител на партитурата: автор, заглавие, опус, редакция, тоналности, ноти, с техните трайности, шрихи, темпа, отклонения от темпото, динамика, смяна на тоналности, апликатура, означения за гласоводене и други специфични означения.

2. Първият запис обикновено е на цялото произведение, като преподавателят представя с няколко думи произведението, уточнява темпото, шрихите, тоналността и формата. Първият запис има няколко функции: да се получи цялостна представа за смисъла на музиката. Въздействието от изпълнението би трябвало да създаде мотивация у студента за ползотворна работа. Първият цялостен запис цели също така да се обхване структурата на произведението и да се уточнят дяловете, на които ще бъде разделено.

3. Следват няколко записа на фрази от по 4-8 такта, в по-бавно темпо, поотделно на дясна и лява ръка, които уточняват нотния материал, октавовите групи, което се извършва като преподавателят пее или изговаря имената на нотите с техните трайности и ако е възможно шрихи. Структурата на произведението налага да се уточнява коя фраза записваме – първа тема преход, втора тема, заключение на експозицията и т.н. Съобразно сложността на фактурата и гласоводенето тези записи на определена фраза могат да бъдат повече.

4. Гласоводенето понякога изисква да се запише поотделно всеки глас: сопран, алт, тенор, бас, особено ако преминават от едната в другата ръка. Най-леко за възприемане и разбиране е, когато се свири цялата партитура, а се пеят една по една отделните партии.

5. Винаги се правят отделни записи за пръстовка. Предвид на това, че проблем при незрящите е пространственото ориентиране, за всеки по-голям скок се търси ориентир, опорна точка.

6. Съкращения се правят, както и в брайловото писмо – повтарящите се повече от три пъти елементи се казват в началото и в края: например еднакви щрихи или еднакви трайности.

7. Изборът на подходящ репертоар, съобразен с индивидуалните възможности на студента, е важен за професионалното израстване на музиканта. В клавирната литература съществуват определени начини на клавирно изложение, които създават определени трудности на слепия музикант. Например бързото преместване на ръцете на големи разстояния, особено ако изложението е свързано с акордова фактура. Усилията на преподавателя и студента трябва да са насочени към търсене на оптимални пътища за преодоляване на неудобствата. Постепенно, чрез усложняване на репертоара, студентът се учи и изгражда определени умения и техники за добра ориентация на клавиатурата. По-сложните, „неудобни“ в техническо отношение фрагменти изискват специални технически упражнения, създадени според съответния проблем, който трябва да се преодолее.

При търсенето на ефикасни методи за работа със слепи пианисти бе открит подобен технологичен модел, на учене чрез аудио записи, използван от един от най-успешните в момента млади пианисти – Набоюки Цудзии. Роден през 1988г. в Япония, слепият по рождение музикант на 20 годишна възраст печели златен медал от тринадесетия конкурс за пианисти на името на Ван Клиберн в Тексас. Това му дава възможност за успешна реализация като пианист. В репертоара на пианиста присъстват произведения на Моцарт, Бетховен, Шопен, Лист-Паганини, Дебюси, Мусоргски, Чайковски, Рахманинов, Капустина, както и авторски произведения. Концертирал във Вашингтон, Хюстън, Индианополис, Москва, Абу-Даби, Токио, както и в Европа – Германия, Като солист работи с водещи оркестри под диригентството на Владимир Ешкенази, Ютака Садо, Владимир Спиваков и др. Младият пианист в юношеските години се отказва от нотите, написани на Брайл и вместо това използва записи, направени от неговия учител, отделно лява и дясна ръка и после заедно в много бавно темпо. Той казва, че тъй като търсенето на ноти на Брайл е толкова слабо, разнообразието от партитури е недостатъчно и не отговаря на нуждите на професионалния изпълнител. Той разполага с екип от пианисти, които му правят записи с конкретни кодове и инструкции [5]. В интервю на Александър Фол от 19. 04. 2011г., в Аризона, Набоюки споделя: „Уча произведенията със слушане, но това не означава, че копирам CD-та или интерпретацията на друг човек. Аз питам моите помощници и те правят касета специално за мен. Те разделят произведението на малки дялове от по няколко такта и записват всяка ръка. Аз наричам тези записи „музикални листове за уши“. Отнема ми няколко дни да завърша една кратка част, но за да завърша една голяма соната или концерт, това отнема един месец“ [3].

При работата с нотните аудио записи се установи, че ефективността на технологията е напълно достатъчна – сравнени с останалите зрящи, слепите студенти покриват изискванията на учебната програма като обем и като качество. С един от студентите (А.Д.) бяха отбелязани значителни постижения. Студентът е със специален предмет „класическо пеене“ и започва да свири на пиано в осми клас. С брайлов нотопис се е занимавал след 11 клас. Наблюденията ми показваха, че той притежава в сравнение със зрящите си колеги многократно по-добра оперативна памет, както и концентрация на вниманието, които му позволяват да запомни и след това да разучи по-големи произведения (през последния семестър: Моцарт – соната първа част, Мечтание от Шуман, Бах – прелюдия, песни от учебното съдържание). Също от съществено значение е и добрата подготовка по елементарна теория и солфедж от музикалното училище и университета.

Подробните нотни-аудио записи целят изграждане на репертоар на музиканта, който той да може да използва и след време, когато му потрябва. Ако записите са коректно направени и съдържат цялата информация, която носи хартиения носител, биха могли да се използват и от други слепи музиканти.

References:

1. Antonova, P., Kalitskiy, V., O specifike prepodavaniya specialnogo fortepiano nezryachim, obuchayushtimsya v vuze (About the specificity of teaching the special piano unknown, learning in the high school), vesnik muzikalnoe izkustvo I obrazovanie, 1(13),2016, RGSAL, M., 2016
2. Rocheva N.I, (Individual ways of teaching English to the blind), (BVI project experience in Komi), Syktyvkar State University Komi Republic, Syktyvkar
3. Foot, A., Blind piano virtuoso Nobuyuki Tsujii plays in Scottsdale, The Arizona Republic, Apr.19,2011, :
<http://www.azcentral.com/thingsstodo/stage/articles/2011/04/14/20110414nobuyuki-tsujii-blind-piano-virtuoso-scottsdale-arts.html#ixzz4cZzdcEpj>
4. Yuki Oda. 'Nobu' Fever: Japan Falls for a Blind Piano Prodigy. Time (Nov. 18, 2009).
Проверено 14 декабря 2014. (англ.)
5. <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1940215,00.html>
6. https://ru.wikipedia.org/wiki/Аккурагов,_Олег_Борисович
7. <http://www.kommersant.ru/doc/646818>

*Senior Lecturer Zhaneta Katsarova
Department of Music Aesthetics, Music Education and Performance
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen
jeaneta@abv.bg*